

Savner akademisk ydmykhet

Jan Reidar Stiegler
Institutt for emosjonsfokusert terapi
stiegler@ipr.no

Jeg vil oppfordre Zemir Popovac til å respektere at vi fortsatt mangler mye kunnskap om de fenomenene vi forsøker å forstå.

Popovac har i to innlegg i Tidsskrift for Norsk psykologforening skrevet engasjert om skammens vesen og om hvordan han mener at vi som fagfelt skal forholde oss til skammen. Å instruere et helt fagfelt om hvordan det skal forstå et komplisert fenomen, er friskt og kunne skapt en interessant debatt om et viktig fenomen. Ettersom jeg er over gjennomsnittet interessert i fenomenet skam, ønsker jeg en slik debatt velkommen. Teksten til Popovac fungerer derimot ikke som et utgangspunkt for en konstruktiv akademisk debatt. Grunnen er at han mangler nødvendig ydmykhet i sin omgang med empiri, teori og komplekse faglige begreper:

Hvis jeg leser teksten som en empiriker, vil jeg forsøke å innta en posisjon av uvitenhet. Spørsmålet blir da i retning av: Finnes fenomenet adaptiv skam? Kanskje Popovac har rett, kanskje har han feil. Hvis Popovac tok et empirisk utgangspunkt, så ville han satt frem en hypotese og referert til systematiske observasjoner som kunne styrke eller svekke hypotesen. Kanskje han også ville hjulpet oss til å se hva det er vi trenger å vite mer om. Som empirikere ønsker vi å operasjonalisere begreper, samle observasjoner, og med litt flaks finne noen mønstre som tidligere har vært vanskelig å få øye på.

Dominerer heller enn å klargjøre

Ikke all tekst trenger å være empirisk i stilen, så jeg kan forsøke å lese teksten til Popovac som en presentasjon av en teori om skam. Hvis jeg leser teksten på denne måten, er jeg opptatt av å forstå Popovacs antakelser om skam og hvordan disse står i relasjon til andre antakelser og teorier. Teorier i psykologi som vitenskap handler som oftest om å forsøke å gjøre uhåndterlig kompleksitet til håndterlige størrelser. Popovac reduserer skammens kompleksitet til å si at det er en unødvendig destruktiv evaluering av hele en selv. At den ikke er «biologisk primær», og at vi ikke trenger den. Det i seg selv synes jeg er en interessant teori.

Popovac reduserer skammens kompleksitet til å si at det er en unødvendig destruktiv evaluering av hele en selv

Problemet mitt her er at Popovac avfeier andre teorier uten først å demonstrere at han forstår disse teoriene, og uten å vise at de er feil. Hans påstander fremstår derfor i mine øyne mer som et forsøk på å dominere heller enn å bidra til å klargjøre. Dette reduserer den akademiske troverdigheten. Jeg frykter at slik argumentering i verste fall gjør mer skade enn nytte for teorien som Popovac har investert i. Etter min oppfatning er det i vårt fagfelt ingen teorier som er spesielt egnet til å fange opp all kompleksitet knyttet til affekter og følelseslivet. Jeg tror vi vil trenge mye forskning og mange konstruktive akademiske dialoger for å kunne nærme oss én allmenngyldig teori om skam.

Adaptiv skam vs. signalangst

Hvis jeg leser teksten med et lingvistisk blikk, så er jeg opptatt av hvilke ord Popovac benytter, og hvordan disse ordene forholder seg til andre ord han bruker, og igjen kanskje få innblikk i hvilke ord som synes å dekke ulike fenomener. Dette er nesten som å lære et nytt språk. Hvilke ord benytter Popovac for å beskrive ulike fenomener, og hvilke ord benytter jeg for å beskrive de samme fenomenene? Mitt inntrykk er at det er en vesentlig overlapp mellom det Popovac kaller signalangst, og det jeg kaller adaptiv skam. Det jeg får problemer med, er at han hevder at hans ord er rette, mens mine er feil. Innhold i komplekse begreper må alltid operasjonaliseres og er ikke i seg selv rett eller feil. Hvis vi begge hevder at vår operasjonalisering er rett, så kan vi aldri komme videre i vår kommunikasjon. Resultatet er at begge forblir upåvirket av den andre. Jeg tror at Popovac har innsikter som kan utvide min forståelse, men en forutsetning for at det skal skje, er at vi må erkjenne at vi har gitt visse begreper ulikt innhold.

- Les alle innleggene i skam-debatten.

Tautologi-felle

Ut ifra alle tre måter jeg leser teksten på (empirisk, teoretisk og lingvistisk), synes jeg å se at Popovac faller i en tautologi-felle. En tautologi har hundre prosent intern logikk, og kan stå som en sannhet uten at man trenger å observere verden. Kort fortalt er Popovacs tautologi denne: Skam er X. X er negativt. Derfor er all skam negativt. Popovac har helt rett i dette. Problemet er bare at det i seg selv er uinteressant siden det ikke åpner opp for empiri, for annen teori eller for en diskusjon om begrepets forhold til det fenomenet vi vil undersøke nærmere. Når man kombinerer tautologier med påstander om den ytre verden, står man i fare for å bevege seg faretruende langt vekk fra den akademiske tradisjonen som har frembrakt den kunnskapen som både Popovac og jeg nyter godt av. Jeg vil oppfordre Popovac til å vise større ydmykhet for andres synspunkter og respektere at vi fortsatt mangler mye kunnskap om de fenomenene vi forsøker å forstå.